

Незаперечно є інформативність насиченість речень із вставними та вставленими словами, конструкціями, основне призначення яких – вносити додаткові повідомлення, побічні зауваження, уточнення, пояснення. Вони є способом компактного введення в основне речення додаткової інформації і допомагають читачеві адекватно сприймати наукові відомості. Завдяки їм мовець може доцільно корегувати зміст висловлення, збільшуючи його інформативність. Наприклад: *«До того ж за наявності сполучників, що вказують на певний тип семантико-синтаксичних відношень, лексичне наповнення частин складного речення практично не беруть до уваги; у разі використання асемантичних (функціональних) сполучних засобів основне навантаження переноситься на семантику частин»* (Синтаксис Шульжук, 216), *«Сильвестр Косов мав на меті улавити подвиги і чудеса печерських святих і для цього вибирав з рукописного Патерика, давньоруських літописів і окремих іноземних джерел (твори Стрийковського, Бельського, Меховського, Баронія, Длугоща) відомості про кожного печерського преподобного зокрема»* (ДУЛ Савченко, 34). Так як, навчальна література призначена для опису наукової інформації, то за така структура явраз і виконує цю функцію. А, власне, навчальну, виконують вставні слова, які виражають ставлення автора до повідомлення і до читача, зокрема. Наприклад: *«Очевидно, сурядні та інші словосполучення, що виражають ускладнені відношення, груктуються на схемах підрядних зв'язків, властивих простому реченню...»* (СУЛМ Плющ, 316).

Інформативність, у навчальному філологічному дискурсі, найбільш синтаксично наближена до наукового дискурсу. Це пов'язано з тим, що навчальна література для вищих навчальних закладів – це «спрощений» опис наукової. Отже, цілком виправданим є функціонування багатокомпонентних складних речень. Багатокомпонентні структури, частини яких поєднуються різними типами зв'язку, можуть являти собою не одне складне речення, а поєднання речень, кожне з яких виконує комунікативну функцію, наприклад: *«Іменники, які творяться способом словоскладання (юкстапозити), відрізняються від композитів тим, що їх словотворчою базою є словосполучення прикладкового типу»* (Грамматика Плющ, 42). Такі приклади складних синтаксичних конструкцій, є досить розлогими висловленнями, але така надмірна деталізація змісту утруднює сприймання основної наукової інформації тексту.

Інформативність навчального тексту посилюється завдяки доказовості, що часто зустрічається у тексті. Навіть гіпотетичні висловлення (ті, що містять гіпотезу, припущення) супроводжуються поясненнями та аргументами, а саму гіпотезу формують з використанням слів і словосполучень на позначення високого ступеня достовірності. Наприклад: *«Очевидний, хоч він звичайно й залишається поза увагою, зв'язок фонетики з лексикою в звучній мові»* (Фонетика Тоцька, 9), *«Можна говорити, що морфема складається з морфів, а морфи є компонентами морфемі»* (Морфеміка Горпинич, 10).

Отже, висвітлення наукової інформації у навчальній літературі для вищої школи оперує науково-навчальним підстилом, що характеризується наявністю простих ускладнених речень та складних багатокомпонентних з відокремленими членами речення та вставними словами, конструкціями.

Література:

1. Бабайлова А. Э. Текст как продукт, средство и объект коммуникации при обучении неродному языку: Социопсихолінгвістическіе аспекты / А. Э. Бабайлова. – Саратов : Издательство Саратовского университета, 1987. – 153 с.
2. Валгина Н. С. Теория текста [Учебн. пос. для студ.] / Н.С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования : [Монография] / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 135 с.
4. Михайлова Л. Г. Виды информации в тексте / Материалы социально-гуманитарных чтений Иркутского государственного университета: март-апрель 2007/ Л. Г. Михайлова. – Иркутск : Иркут. ун-т, 2007. – С. 193–199.
5. Шинкарук В. Д. Категорії модусу і диктуму у структурі речення : Монографія. – Чернівці : «Рута», 2002. – 272 с.

Список джерел та їх умовних скорочень:

1. Грамматика Горпинич – Горпинич В.О. Морфологія української мови / В. О. Горпинич. – К. : ВЦ «Академія», 2004. – 336 с
2. Грамматика Плющ – Плющ М. Я. Грамматика української мови: У 2 ч. – Ч. I. : Морфеміка. Словотвір. Морфологія / М. Я. Плющ. – К. : Вища шк., 2005. – 286 с.
3. ІУЛ Возняк П – Возняк М. Історія української літератури. У двох книгах: навч. видання / М. С. Возняк. – 2-ге видання випр. – Книга 2. – Львів : Світ, 1994. – 560 с
4. ІУЛ Дончик – Історія української літератури ХХ ст. У 2 кн. – Кн. 1.: 1910-1930 –ті роки: Навч. посібник / За ред. В. Г. Дончика – К. : Либідь, 1993. – С. 3–70.
5. Лексикологія Рудакова – Бодик О. П. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Навч. посіб. / О. П. Бодик, Т. М. Рудакова. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 416 с.
6. СУЛМ Жовтобрюх – Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – Вид. 4-е. – К. : Вища шк., 1972. – Ч. 1. – 402 с
7. СУЛМ Плющ – Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. – 2-е вид. – К. : Вища шк., 2000. – 429 с.; 3-е вид., стереотип. – 2001. – 429 с.; 4-е вид., стереотип. – 2003. – 430 с.
8. СУЛМ Пономарів – Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономаріва. – К., 1973.
9. Фонетика Тоцька – Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика, фонологія, орфоєпія, графіка, орфографія / Н. І. Тоцька. – К. : Вища шк. Голов. вид-во, 1981. – 183 с.

УДК 81`42.112.2

М. М. Шенько,

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці

ОПОВІДНИЙ ДИСКУРС: СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА БАЗОВІ ФОРМИ

Статтю присвячено висвітленню теоретичних засад дослідження функціонування конструкцій епістемічної модальності в дискурсній зоні наратора та в дискурсній зоні персонажа. Розглянуто поняття «дискурс» та проаналізовано форми оповідного дискурсу, який є конструктором художнього дискурсу.

Ключові слова: дискурс, оповідний дискурс, наратор, персонаж.

ПОВЕСТВОВАТЕЛЬНЫЙ ДИСКУРС: СТРУКТУРНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ И БАЗОВЫЕ ФОРМЫ

Статья посвящена изучению теоретических оснований исследования функционирования конструкций эпистемической модальности в дискурсной зоне наратора и в дискурсной зоне персонажа. Рассмотрено понятие «дискурс» и проанализировано формы повествовательного дискурса как составляющей художественного дискурса.

Ключевые слова: дискурс, повествовательный дискурс, наратор, персонаж.

NARRATIVE DISCOURSE: STRUCTURAL ORGANISATION AND BASIC FORMS

The article is devoted to elucidation of the theoretical principles in the research of functional constructions of epistemic modality in the discourse area of narrator and character.

In the article the main approaches to the definition of discourse and narrative forms of discourse are considered, which is the construct of fictional discourse. The forms of narrative discourse and personal discourse are characterized.

In fiction the author-narrator and the character, as subjective centers of the fictional world, are the mediators of communication between the author and the reader. The narrator and the character form the discourse zones of text communication – the narrator's discourse zone and character's discourse zone. The speech of narrator can be performed from the third or first-person of narrative speech in fiction. The narrative character of communication in fiction provides such forms of representation as description and reasoning.

The speech of character is realized with the help of three forms – direct, indirect and quasi-direct speech. The direct speech is a representation of authentic, actually expressed speech of character. The indirect speech retells or mediates the character's speech. The syntactic structure of indirect speech is embodied in the form of a complex sentence, where the introductory sentence is a representing component. The quasi-direct speech has two manifestations – internal and external speech, i.e. the external quasi-direct speech is hidden, quoted speech, and the internal quasi-direct speech is internal reflections, a stream of consciousness, a thought in mind. The narrator's discourse zone and the character's discourse zone are divided by the context. The objective method for identifying the range of modal structures functions in the narrator's discourse zone and the character's discourse zone is an analysis of text fragments that represent narrator or character's speech.

Keywords: *discourse, narrative discourse, narrator, character.*

У сучасному мовознавстві на зміну системно-структурній, статичній парадигмі прийшла динамічна, антропоцентрична, функційна парадигма, і це призвело до появи нових областей аналізу і, відповідно, нових понять та термінів. Однією з таких нових реалій мови є сфера дослідження дискурсу.

Поширеною тенденцією сучасних лінгвістичних студій стало вивчення оповідного дискурсу художнього тексту. Активно досліджується специфіка його функціонування в художній прозі, засоби об'єктивації, а також його складові (І. А. Бехта, Л. І. Белехова, В. Б. Бурбело, В. І. Карасик, К. Я. Кусько, Ж. Женетт, І. В. Смуцинська, Д. Шифрін, В. Шмід).

Актуальним також є звернення до вивчення лінгвопрагматичних функцій модальних конструкцій, які формують оцінно-модальний план оповідного мовлення в художньому тексті (Ф. С. Бацевич, І. А. Бехта, В. Б. Бурбело, А. Н. Мороховський, Т. В. Радзівська, О. О. Селіванова, І. С. Шевченко). Проте недостатньо вивченим є функціонування засобів епістемічної модальності в дискурсних зонах наратора та персонажа в структурі німецькомовного художнього тексту.

Метою статті є опис системно-структурної організації оповідного дискурсу художнього тексту та характеристика його базових форм.

Для реалізації поставленої мети з'ясуємо спочатку суть терміну «дискурс».

Слід зазначити, що на сьогоднішній день не існує єдиного розуміння поняття «дискурс», оскільки воно виявилось затребуваним в межах багатьох наукових дисциплін, як-от: лінгвістика, антропологія, літературознавство, філософія, психолінгвістика, когнітивна психологія тощо.

У лінгвістиці традиційно співвідносять дискурс з такими поняттями, як висловлювання, мовлення, мовленнєва діяльність, текст, комунікативна ситуація, тобто в основі трактування лежать відношення «дискурс ↔ мовлення», «дискурс ↔ текст» (Е. Бенвеніст, Р. Барт, Ю. Кристева, О. С. Іссерс, В. І. Карасик, О. С. Кубрякова).

У рамках функційно-комунікативного підходу дискурс розглядається як важлива форма повсякденної практики людини і визначається як складне комунікативне явище, яке окрім тексту, містить екстралінгвістичні фактори (знання про світ, думки, установки, цілі адресанта), необхідні для розуміння тексту.

Н. Д. Арутюнова запропонувала наступну дефініцію: «Дискурс (від фр. *discourse* – мовлення) – зв'язний текст у його сукупності з екстралінгвальними – прагматичними, соціокультурними, психолінгвістичними та іншими чинниками; мовлення, що розгадається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, який бере участь у взаємодіях людей та в механізмах їх свідомості (когнітивних процесах). Дискурс – це мовлення «занурене в життя» [6, с. 136–137].

О. С. Кубрякова характеризує дискурс як складне комунікативне явище, яке не тільки вміщує акт творення певного тексту, а й відображає залежність створюваного мовленнєвого твору від значної кількості екстралінгвістичних обставин – знань про світ, думок, настанов і конкретних цілей мовця як творця тексту [5, с. 23].

Термінологічна енциклопедія О. О. Селіванової подає таке визначення поняття дискурсу: дискурс (від фр. *discourse* – мовлення, у лат. *discursus* – блукати, розгалуження, розростання, коловорот) – 1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників – онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо; текст, занурений у життя; 2) замкнена цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними і т.ін.); 3) стиль, підмова мовного спілкування; 4) зразок мовної поведінки в певній соціальній сфері, що має певний набір змінних [6, с. 119].

За визначенням І. А. Бехти дискурс «передовсім є мовою, яка розуміється як висловлювання, відтак включає суб'єктів, які говорять або пишуть, а також слухачів або читачів, які є об'єктами дискурсу. Він може містити будь-яке висловлювання як частину соціальної практики. Дискурси неоднорідні за їх призначенням. Можемо розрізняти дискурс поезії і прози, чоловічий та жіночий. ... Отже, дискурс – усна і писемна комунікація. Без комунікації немає дискурсу, без дискурсу – немає комунікації» [3, с. 42].

У нашому дослідженні ми розглядаємо форми оповідного дискурсу, який є конструктом художнього дискурсу.

Згідно із структуралістською концепцією, текст вважається наративним лише тоді, коли в ньому оповідається певна історія з наявною на рівні зображуваного світу темпоральною структурою. За Жераром Женеттом «оповідь – оповідний дискурс (*le discours narratif*) може існувати остільки, оскільки вона розповідає певну історію (*historie*), за відсутності якої дискурс не є оповідним». Класична ознака оповіді («вона породжується певною особою») відносить її лише до дискурсу «В якості наративу оповідь існує завдяки зв'язку з історією, яка в ній розповідається; в якості дискурсу вона існує завдяки зв'язку з нарацією, котра її породжує» [4, с. 67].

«Наратологічний словник» О. Ткачука також розмежовує поняття історії і дискурсу наступним чином: «якщо історія (дієгезис) – це «що», про яке розповідається, то дискурс – це «як» розповідається» [9, с. 34].

На думку чеського структураліста Любомира Долежела, кожен оповідний текст є множиною дискурсів, чії «відношення, контрасти і гармонії складають базис вербальної структури оповідного жанру» [11, с. 3]. Базовими формами наративного (оповідного) дискурсу за Долежелем є дискурс наратора та дискурс персонажа (двочленна опозиція *дискурс наратора ↔ персональний дискурс* за Бехтою І. А.). Обидва дискурси, виражені різноманітними формами, не відмежовуються

один від одного і можуть характеризуватись як абсолютною протилежністю, так і повним ототоженням. Персональний дискурс вплетений в канву дискурсу наратора, тобто мовлення персонажа не може існувати без мовлення наратора.

Бехта І. А. зазначає, що «... у комунікативно-функційній парадигмі форми мовлення наратора та персонажів набувають статусу дискурсу. Їх аналізуємо не лише на рівні семантики і синтактики, а й з урахуванням екстралінгвістичних чинників – ситуації спілкування, прагматичного спрямування. Адже сам дискурс є центральною інтегральною одиницею мовленнєвої діяльності, яка відображається у тексті-комуніканті» [3, с. 48].

У художньому тексті автор-наратор і персонаж, як суб'єктні центри художнього світу, є посередниками комунікації автора і читача. Наратор і персонаж формують дискурсні зони текстової комунікації – дискурсну зону наратора та дискурсну зону персонажа.

Функцією наратора є опис ситуацій і подій, тобто наратор – це оповідач, повістярь [3, с. 157]. Мовлення наратора може здійснюватись від третьої (гетеродієгетична нарація, Eg-Form), або від першої особи (гомодієгетична нарація, Ich-Form) оповідного мовлення в художньому тексті. Пор.:

Jakob atmete ruhig ein und aus, ihr Gesicht war noch immer faltenlos, vielleicht war der Leberfleck eine Spur größer geworden, und ihr Hals schien weicher, er hätte ihn gerne geküsst. Ihre Augen erwiderten unbefangen seinen Blick; sie hatte damals im Wald gefürchtet und in sein schlecht geheiztes Studentenzimmer mitnehmen lassen. Er begriff, dass sie nicht auf ihn gewartet hatte [12, с. 11].

Draußen blies mir warmer Wind ins Gesicht, fuhr mit böigen Stößen durch die Kronen der Platanen, riß erstes Laub von den Zweigen und wirbelte ein Abendblatt übers Straßenpflaster. ... Die Skulptur einer Jugendstilschönheit über dem Eingang schien mich streng anzublicken. Vermutlich mißbilligte sie in sandsteinstarrer Geschlechtersolidarität meine Phantasien aus der Tiefgarage. Schon zuckte ein fast weißer Blitz über dem Himmel, und die Gewitterwolken entluden sich in einem Platzregen [13, с. 8].

Коли оповідь ведеться від третьої особи (одноосібний наратор), автор представлений як «неперсоніфікований всезнаючий оповідач-творець, який не належить до світу тексту і не наділений прагматичною вмотивованістю» [7, с. 224]. Автор-оповідач спостерігає за тим, що відбувається начебто збоку, але в той же час проникає в роздуми героїв, надаючи оцінної кваліфікації тому чи іншому розвитку подій за допомогою різноманітних форм реалізації своєї позиції.

В. Шмід також виокремлює два види наратора – повістярь та розповідач. Повістярь викладає події від третьої особи, тобто це не виявлений, не названий, розчинений в тексті носій мовлення. Розповідач – носій мовлення від першої особи, котрий відкрито організовує своєю особистістю увесь текст [10, с. 67].

Наративний характер комунікації в художньому тексті передбачає такі форми репрезентації, як опис та аргументування.

Персонажне мовлення реалізується трьома формами – пряме, непряме та невласне-пряме мовлення. Пряме мовлення – репрезентація автентичного, фактично висловленого мовлення персонажа. Воно або передає мовлення персонажа, зберігаючи граматичні і лексичні особливості розмовного мовлення, або відтворює безпосереднє висловлення, передаючи думки, почуття, стани. Пор.:

«Mensch, Papa», staunte Marie, «da hast du dir ja 'ne Riesenbeule eingefangen. Wie ist das denn passiert?»

«Beule? Wieso Beule? Ach so, die Stoßstange. Keine Ahnung. Die hat irgendjemand reingefahren. Wahrscheinlich beim Parken. Und sich dann klammheimlich verdrückt. Rücksichtslos. So, Klappe zu ...» [13, с. 13].

У своїй структурі, семантиці, способах включення у нарацію пряме мовлення відображає ставлення автора до дійсності, до простору і часу, які він зображає, рівня його мовленнєвої культури [2, с. 144].

Непряме мовлення – переповідає або опосередковує мову персонажа. Синтаксична будова непрямого мовлення втілена у формі складнопідрядного речення, де речення введення є репрезентуючим компонентом. Пор.:

Das war das Leben: neu anzufangen. Das was das Leben: nicht zu sterben. Sie konnten nach Richmond oder nach Kew fahren, sie konnten ans Meer fahren. Aber Mae sagte, dass er voller Haß sei, und dann vergaß er ihren Geburtstag [10, с. 26].

Невласне-пряме мовлення має дві форми прояву – зовнішнє (екзофазне) і внутрішнє (ендофазне) мовлення, тобто зовнішнє невласне-пряме мовлення – приховане, цитатне мовлення у мовленні, а внутрішнє невласне-пряме мовлення – внутрішні рефлексії, потік свідомості, думка в думці. В невласне-прямому мовленні відображаються лексичні та синтаксичні особливості чужого висловлення, манера мовлення літературного персонажа, емоційне забарвлення, але передається воно не від імені персонажа, а від імені оповідача, який виражає думки і почуття свого героя, зливаючи його мовлення зі своїм. Пор.:

Um acht Uhr, hatte Jakob gesagt, würde er sie im Würgeengel erwarten, und das proben, dachte Isabelle, waren nicht die Schuhe, sondern wie man sich darin bewegte [10 с. 12].

Jim packte sie an den Schultern, schüttelte sie. Das Leben, wollte er ihr sagen, er wollte vernünftig mit ihr reden, damit sie Ben nicht mehr hereinließ, und nur noch ein paar Wochen oder Monate, bis sie wegkonnten, aus London weg, vielleicht sogar heiraten [10, с. 26].

О. О. Андрієвська розглядає невласне-пряме мовлення як особливий вид оповіді, в якій спостерігається взаємодія і взаємопроникнення мовленнєвих планів, кожен з яких частково втрачає свою специфіку, в результаті чого утворюється нове явище, яке несе в собі різнопланові характеристики. Отже, сутність невласне-прямого мовлення – вловити і відтворити у відповідності із створюваним образом персонажа його внутрішнє мовлення, адекватно представити цей внутрішньо – мовленнєвий потік у контексті відповідно організованого, вербально оформленого для сприйняття читачем внутрішнього світу персонажа [1, с. 8].

Дискурсна зона наратора та дискурсна зона персонажа розмежовуються за допомогою контексту, хоча іноді буває доволі складно виокремити в плані мовлення оповідача план невласне-прямого мовлення персонажа.

Отже, об'єктивним методом для виявлення спектру функцій модальних конструкцій у дискурсній зоні наратора та дискурсній зоні персонажа є аналіз текстових фрагментів, які репрезентують мовлення наратора, або персонажа.

Експлікація оцінки істинності, ймовірності в плані мовлення наратора чи персонажа, дозволяє автору художнього тексту не лише актуалізувати ментальну діяльність цих суб'єктів, але й акцентує увагу читача на явищах зображуваного світу, які є об'єктом оцінного ставлення. Оцінно-модальні елементи допомагають актуалізувати ментальний та емоційний стан оповідача або персонажа.

Враховуючи пріоритети використання різних засобів вираження епістемічної модальності, ґрунтуючись на структурних і комунікативно-прагматичних властивостях досліджуваних текстових фрагментів, можемо припустити, що суб'єктивно – модальний план персонажа найчастіше пов'язаний з емоційною оцінкою ситуації, а авторський – з ментальною.

Література:

1. Андриевская А. А. Синтаксис современного французского языка / А. А. Андриевская. – К. : Вища школа, 1973. – 204 с.
 2. Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англomовній прозі ХХ століття / Іван Бехта. – Львів : ПАІС, 2013. – 268 с.
 3. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній прозі / Іван Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
 4. Женетт Ж. Повествовательный дискурс. Работы по поэтике / Жерар Женетт. Фигуры. Т. 2. – М., 1998, – С. 60–282.
 5. Кубрякова Е. С. О термине дискурс и стоящей за ним структуре знания / Е. С. Кубрякова // Язык. Личность. Текст. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – С. 23–33.
 6. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. Ярцева В. Н.]. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 672 с.
 7. Попова Е. А. Литературная коммуникация как объект изучения лингвистики нарратива // Филологос – 2008. – Т. 1–2. – № 4. – С. 224.
 8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
 9. Ткачук О. М. Наратологічний словник / Олександр Ткачук. – Т. : Астон, 2002. – 173 с.
 10. Шмид В. Наратология. 2-е изд., испр. и доп. – М. : Языки славянской культуры, 2008. – 304 с.
 11. Doležel L. Narrative Modes in Czech Literature. – Toronto : University of Toronto Press, 1973.
- Джерела ілюстративного матеріалу:**
12. Hacker K. Die Habenichtse. – Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, 2006 – 309 S.
 13. Modick K. September Song. – München: Piper Verlag GmbH, 2005 – 259 S.

УДК 811.161.2'37/38

В. П. Шеремета,

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ ЗАМІЖНЬОЇ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКИХ КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВИХ ПІСНЯХ ЗИМОВОГО ЦИКЛУ ЯК ВИРАЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У статті висвітлено питання національних культурних стереотипів, проте особливу увагу у ній зосереджено на описі та аналізі мовних засобів, за допомогою яких у текстах українських календарно-обрядових пісень зимового циклу (колядак) відображено уявлення українців, пов'язані безпосередньо з життям жінки, чоловіка та їх становленням в українському суспільстві, сім'ї. Серед мовних засобів детально описано лексичні засоби для номінації заміжньої жінки.

Ключові слова: стереотип, культурний стереотип, номінація, деминутив.

ОСОБЕННОСТИ НОМИНАЦИИ ЗАМУЖНЕЙ ЖЕНЩИНЫ В УКРАИНСКИХ КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВЫХ ПЕСНЯХ ЗИМНЕГО ЦИКЛА КАК ВЫРАЖЕНИЕ КУЛЬТУРНЫХ СТЕРЕОТИПОВ УКРАИНСКОГО НАРОДА

В статье освещены вопросы национальных культурных стереотипов, однако особое внимание в ней сосредоточено на описании и анализе языковых средств, с помощью которых в текстах украинских календарно-обрядовых песен зимнего цикла (колядак) отражено представление украинцев, связанные непосредственно с жизнью женщины, мужчины и их положением в украинском обществе, семье. Среди языковых средств подробно описано лексические средства для номинации замужней женщины.

Ключевые слова: стереотип, культурный стереотип, номинация, деминутив.

FEATURES MARRIED WOMEN NOMINATIONS IN UKRAINIAN CALENDAR CEREMONIAL SONGS WINTER CYCLE AS AN EXPRESSION OF CULTURAL STEREOTYPES UKRAINIAN PEOPLE

The article highlights the issue of national cultural stereotypes, but the attention it focused on the analysis of language and means by which the texts Ukrainian calendar ceremonial songs of the winter cycle (carols) Ukrainian idea reflected directly related to the life of women and men their position in Ukrainian society, the family. The assembled materials among female recipients' carols are shown the richest and most fully two images – the hostess and the girl of marriageable age. For the category of a young married woman who worked in housekeeping, in different phonetic variants and with different suffixes texts carols are used two main tokens – the owner and hazdynya / tazdynya. It should be noted that the carolers in songs of praise appeal to women mistress with tenderness and respect, because it is the Ukrainian people's imagination – an ideal endowed with all the virtues that can only be characterized a married woman. Therefore, people's poet uses mainly pulverized affectionate form to emphasize their love and respect to the recipient carols, not fixed any derogatory address.

Among the texts analyzed our Ukrainian Christmas carols, which were recorded throughout Ukraine, diminutive of tokens hostess and hazdynya / tazdynya created suffix method using suffixes of caress, there is the frequency. Among language means lexical means for the nomination of a married woman are written in details.

Key words: stereotype cultural stereotype nomination, diminutive.

Представники певної нації розглядають навколишній світ через призму своєї національної культури, її традицій, історії, розцінюють дійсність відповідно до культурних позицій та стереотипів свого народу, сформованих протягом тривалого часу та зафіксованих у фольклорних текстах. Не дивно, що народнопоетичні тексти є одним з важливих джерел для представників сучасних мовознавчих наук – етнолінгвістики та лінгвокультурології, оскільки в них збережено ті мовні формули, що дають змогу відтворити елементи найдавнішого світогляду, мовну картину світу певного народу, отже, й уявлення (стереотипи) народу про певні поняття та явища дійсності.

Науковці дедалі більше цікавляться проблемою стереотипу. Поняття «стереотип» функціонує в термінологічних системах багатьох наук. Стереотипи розглядаються у працях соціологів, етнографів, когнітологів, психологів, етнопсихологів (Ю. Апресян, Є. Бартмінський, В. Жайворонок, Ж. Коллен, І. Кон, В. Кононенко, В. Красних, Ю. Прохоров, В. Рижков, О. Селіванова, Ю. Сорокін, С. Толстая, В. Ужченко, М. Шведова). З огляду на це поняття «стереотип» набуває різного змісту і функцій залежно від сфери наукового використання. Однак у етнолінгвістиці поняття стереотипів недостатньо вивчене і словник стереотипів української мови ще потребує ґрунтовного опрацювання та доповнення.

Важливим етапом вивчення українського світосприйняття, закладеного в мові, є вивчення національно-культурних стереотипів, пов'язаних з образом жінки в українській мові та культурі. Стереотип жінки є фрагментом мовної картини світу українців.